

Mala lukarica

Čuševa Lizika je doma iz Lukarije — to je tiste dežele tam med Dravo in Pesnico vzhodno od Ptujja, kjer je vsaka druga njiva zasajena z lukom — čebulo. Je prava Lukarica: visoka, vitka, ozkega obraza, veselih, sinjih oči in širokega smeha, z velikim belim robcem na glavi in belo pikčastim modrim predpasnikom na preprosti rdečkasti obleki. Je vesela in bistra, da jo imajo radi doma in v šoli.

Doma vlada revščina. Stanujejo v nizki s slamo kriti koči, ki je last bogatega kmeta, h kateremu morata njen oče in mati sedemdeset dni v letu na delo za kočjo in njivico, ki leži daleč iz vasi. Kolikor še ostane lepih dni, gresta drugam: k Vršču, kjer imata tri ogone zemlje, k Mešku za oranje in vožnje, k Tuševki za drva; le včasih lahko gresta h komu drugemu, kjer pa dobita le po sedem dinarjev dnevno. Tako je v hiši malo denarja, včasih niti kruha ni dovolj, saj ima Lizika tri mlajše sestre in dva bratca, ki so vedno lačni. Pred leti se jim ni godilo tako slabo; ker tedaj so luk dobro prodali. A zadnja leta je luk vedno cenejši, zato je v hiši vedno več revščine. Lizika, Ferunica in Južek, ki hodijo že v šolo, se radi uče, toda nimajo knjig in včasih niti zvezkov ne. Starši jim jih ne morejo kupiti, šola pa tudi nima toliko, saj živi v Lukovcih čez sto otrok, ki bi jim bilo treba kupovati šolske potrebščine.

Zato pa je Lizika letošnjo pomlad šla k Vršču in ga prosila za ogon zemlje.

»Kaj pa boš z njim?« se ji je nasmehnil Vršč.

»Posadila ga bom z lukom,« je odvrnila Lizika resno.

»Ti? Saj si še otrok.«

Toda Lizika je vztrajala pri svojem. Vršč ji je nazadnje dal ogon pognojene in zorane zemlje, Lizika pa mu bo zato v počitnicah pasla četvero krav in konja. Mati ji je dala sadike — lukec — in Lizika je posadila svojo gredo, kakor imenujejo v Lukariji ogon, zasajen z lukom. Pofem je hodila vsak teden gledat, kako so poganjala zeleno modra stebelca. Ko so bila pedenj visoka, je ob popoldnevih z majhno motiko vsako stebelce posebej okopala in izrula ves plevel in travo. Večkrat so jo roke bolele, da je morala za dalje časa prenehati; toda vselej se je z novim veseljem vrgla na delo, saj je vedela, da bo v jeseni imela toliko denarja, da bo lahko kupila sebi, Ferunici in Južeku vse šolske potrebščine in še za obleko bo kaj ostalo. Posebno, če bo imel luk — kakor pravijo — jeseni boljše ceno. Luk je rasel, treba ga je bilo še enkrat okopati in potem še enkrat. Rdečkaste glavice so se vidno debelile. Končno je prišel čas, ko je vsa vesela odšla na svojo gredo in popipala luk; bil je lep, debel kakor že dolgo ne. O, takrat je bilo lepo: vse naokoli so dehtele ajde, Lizika pa je hodila od luka do luka, ga spipala iz zemlje in vrgla na kup.

»Ti je dobro obrodil, Lizika?« so jo izpraševali ljudje.

»O, zelo dobro,« je odgovarjala Lizika in se ponovno ozirala po gre-

di, kjer so se vrstili kupčki lepega, debelega rdečkastega luka.

Popoldne je prišel Vršič z vozom in ga odpeljal domov. Sedaj je morala vstajati zelo zgodaj, da je osnažila luk. Vsako glavico posebej je morala vzeti v roke, jo osnažiti blata, odrezati koreninice in odtrgati

skih večerih pripovedoval o tem velikem in lepem mestu. Ptuj je proti Mariboru kakor lukey proti luku, so pravili. Zato je bila Lizika zelo vznemirjena. Poleg tega pa je bilo prvič, da je šla sama tako daleč, in kar je bilo glavno, prodati hoče štideset vencev. To pa ni majhna

toliko stebelca — »slame«, — da ga je ostalo le slab pedenj, da bo mogoče glavice splesti v vence. Očiščene glavice je odnašala na podstrešje, kjer so ji starši dodelili poseben prostor. To je delala skoraj ves teden: kup je bil zelo visok in ob sončnem vzhodu je morala na pašo. Potem je začela plesti vence. Izbrala si je dvanajst približno enakih debelih glav, vzela šop slame in jih v enakih presledkih spletla vanjo. V nekaj jutrih je imela štideset vencev. Ko je Vršič za več odraslih deklet in žensk peljal luk v Maribor, je vzel še njeno vrečo; za vožnjo mu bo morala plačati deset dinarjev kakor ostale, a smela se bo peljati z njim, ker je majhna.

Maribor! Koliko je že slišala o njem. Oče, mati, vsakdo je ob zim-

stvar. Doma so ji branili, a ona ni marala nikogar poslušati. Če je znala tako mnogo luk pridelati, ga bo znala tudi prodati, je rekla. Begalo jo je edino to, da so že vse dni govorili, kako slabo je letos z lukom. Noben cene nima in sploh nihče ne vpraša zanj. Pred leti so ga ob tem času dan za dnem vozili zvrhane vozove na postajo ali na vse strani v svet, ljudje so imeli polne denarnice, na vasi je bilo živo, kakor bi bil večer sejmen. Letos pa je bilo vse tiho. Če je kdo odpeljal kam voz luka, se je vrnil čez štiri, pet dni utrujen in izmučen z malo denarja, včasih še celo z lukom.

To vse je šlo skozi Lizikine misli tisto lepo septembrsko jutro, ko se je peljala proti Mariboru. Ko je Vršič zaveznil v predmestje, pa je na

vse to pozabila, samo strmela je v visoke, lepe stavbe, na množice ljudi, ki so drvele mimo. Postalo ji je lahko:

»Če samo vsak petdeseti človek kupi po en venec, prodam v pol uri vse«, si je mislila.

Zavila sta na trg. Tu so ju čakala dekleta in ženske, ki so prišle v mesto peš ali s kolesom. Vsaka je porabila svojo vrečo in si jo odnesla v vrsto prodajalcev. Lizikino vrečo pa je zanesel Vršič, nato pa preostale vreče — nekatere so imele po dve, tri — zapeljal v gostilno, kjer so Lukarji navadno shranjevali svoj luk in prenočevali.

Lizika se je takoj postavila za vrečo, jo odvezala in vzela iz nje nekaj vencev ter začela ponujati mimoidočim ljudem.

»Kupite luka! Kupite čebulo! Luk! Čebula!«

Toda lepo oblečene gospe so šle mimo, le zdaj pa zdaj se je katera ustavila in vprašala po čem daje.

»Po dinar, dva, tri, kakor je venec, gospa. Kupite!« je vzklikala.

A gospa je bila že odšla.

Že vso uro je zaman ponujala, govorila, klicala in vzklikala, a ničesar še ni prodala. Njene sosede na levi in desni, o, bila jih je dolga vrsta — pa so vendar prodale po nekaj vencev. Lizika je videla, da so nasilnejše, da bolj kričijo, silovitejše mahajo z venci in da poznajo skoraj vsako žensko, ki pride mimo.

»Gospa Korenčanova, pridite sem, imam dober luk«, kriči Tuševka na levi.

»Gospodična Breznikova, vzemite pri meni, saj se že poznavate«, kriči Frčalova Roza na desni.

»Tereza, pojdi sem in kupi nekaj vencev«, kriči spet druga.

Lizike pa nihče ne pozna in tudi ona ne pozna nikogar.

Velike stavbe, ki so se še pred uro vse bleščale v soncu, so se ji mahoma zazdele sive in puste. Nogge so jo začele boleti, roke so ji otrpnile, da je morala sneti nekaj vencev.

Kaj naj stori?

Mora posnemati sosede na levi in desni!

Naglo se je povzpela na prste in visoko zavihtela nekaj vencev.

»Čujte, čujte! Tu dobite lep, debel luk! Kupite, kupite!«

Tedaj je visoka gospa zakričala nad njo:

»Ti, otročaj, ne mahaj po meni s svojo čebulo, sicer pokličem policaja.«

Liziki je kar zmanjkalo glasu in roke so ji omahnile.

Čez nekaj časa se je ustavila pred njo debela ženska in segla po vencu:

»Koliko?«

»Dva dinarja,« je odgovorila Lizika, oči so ji spet oživele.

A v istem hipu jo je Tuševka na levi odrinila in pomolila gospe svoj venec:

»Gospa Ingo, glejte, jaz vam ga dam za dinar in pol.«

Gospa je vrnila Liziki venec in kupila Tuševkinega, ki je bil drobnejši.

»Kupite luka! Kupite čebule, lepe, rdeče!« je kričala že vse dopoldne. Že od sedemurne vožnje je bila utrujena, sedaj pa je stala z venci v rokah in kričala dobri dve uri; nog in rok ni več čutila, najrajši bi sedla kam in zajokala. Ali je zato trpela

vse leto, da sedaj ne bo prodala niti venca? Ali se je zato tega dne veselila vse leto, da ji sedaj v tem velikem mestu ne bo preostalo nič drugega, kakor da sede na tlak in se razjoče. Čez tri dni se prične pouk, zanjo bo to zadnje šolsko leto, ona pa tudi letos ne bo imela knjig in zvezkov.

Tedaj je vstala v njej nova moč. Ne, ne! Še enkrat poizkusi.

Znova je pograbila nekaj vencev in začela kričati, da je bilo slišati njen otroški glas daleč po trgu:

»Kupite, kupite! Po dinarju, po dinarju!«

Tuševka se je takoj obregnila vanjo:

»Ne kriči, kakor da si znorela«, sama pa je kričala še glasneje od Lizike:

»Tu, tu dobite najboljši luk! Tu pri meni!«

Neki gospod je vendar vzel venec in dal Liziki dinar. Lizika ga je močno stisnila v pest: bil je prvi dinar, ki ga je zaslužila s svojim delom.

Še glasneje je kričala:

»Po dinarju! Po dinarju!«

Prodala je še dva venca.

Zvonilo je poldan. Ljudi je bilo vedno manj. Zato je Lizika poprosila Frčalovo Rozo, naj ji pazi na vrečo, sama pa je s polnim naročjem vencev krenila v ulice, ki so se napolnjevale ljudi, hitečih iz uradov in trgovin.

»Kupite! Po dinarju! Po dinarju,« je ponavljala in begala po ulicah. Toda ljudje so šli mimo. Še zmenili se niso zanjo. Lizika je bila trudna in lačna, da se je komaj prestopala. Ustavila se je sredi ulice, se obračala na vse strani in ponavljala že s slabotnim glasom:

»Prosim, kupite, kupite!«

Nekdo je zadel vanjo, da se je opotekla in se ji je ves luk snel z roke. S težavo ga je spet pobrala. Nekaj časa je premišljevala, potem pa stopila v bližnjo hišo. Bila je visoka in svetla ko cerkev. Potrkala je na prva vrata in dolgo čakala. Ko ni bilo nikogar, je potrkala na naslednja. Lepo oblečena gospa je stopila na prag.

»Prosim, kupite luka!« je dejala Lizika.

Gospa pa je brez besed zaloputnila vrata.

Še na troje vrat je potrkala, a nobena se niso odprla. Odšla je po štirih stopnicah navzgor. Potrkala je.

»Dajte nam že mir s tem vašim smrdljivim lukom«, ji je jezno dejala visoka žena, »še jesti ne more človek v miru.«

»Ali mislite, da jemo samo čebulico?« je dejala neka druga žena.

Odtavala je za eno nadstropje višje.

Drobna ženica je odprla vrata.

»Po čem prodajaš?«

»Tale je po en dinar, ta po dva, tale največji pa po tri.«

»Tega bom vzela,« je dejala ženica in vzela najlepšega. »Čakaj, takoj dobiš denar.« Že je izginila z vencem. Lizika je čakala nekaj časa. Ko pa le ni bilo ženske s tremi dinarji, je močno potrkala. A ni bilo glasu. Poizkusila je odpreti vrata, a bila so zakljenjena. Tedaj je udarila po njih s pestjo in kriknila:

»Dajte mi denar!«

Takoj nato so se odprla vrata nasproti, pred njo je nenadoma stal velik gospod s strogim obrazom in velikimi očali:

»Kaj kričiš!«

»Ta ženska mi je vzela najlepši venec, denarja pa mi ne da«, je dejala Lizika.

»Ne laži, punca, molči in se poberil!« Gospod je vzdignil roko. »Pripravi se mi poberi in ne obrekuj poštenih ljudi, saj vas poznamo, vas, lukarske tatice.«

Lizika je zardela, čez čas pa je bruhalo iz nje:

»Kdo so tatice? Pri nas jih ni! Pač pa so tu v tej vaši hiši!«

Tedaj je nekdo zgoraj nad njo zakričal:

»Gospod Strniša, dajte, naženite jo.«

Vrata so se odpirala. Nekdo je priletel in jo sunil, da se je opotekla po stopnicah, luk ji je padel z rok in se strkljal po stopnicah. Nekaj vincev pa je padlo s stopnic globoko v pritličje. Lizika se je komaj ujela na ograji. V grozi je tekla za venci in jih pobirala, spodaj pa je zakričala, da je odmevalo po vsej hiši:

»Tatovi! Tatovi!«

Na ulici pa ji je postalo neizmer-no bridko. Glasno ihtel se je pog-nal proti trgu. A ni ga našla in ga sploh ne bi bila, da se je ni usmilil neki deček in jo privedel na trg, ki je bil skoraj prazen. Le nekaj branjev je stalo na zgornjem koncu in tam na sredi njena vreča z lukom. Ko je prišla Lizika do nje, je videla, da ji manjka najmanj deset vincev. Utrujena in obupana se je sesedla ob njej in krčevito zajokala.

Čez dolgo je šele utihnila in se proseče ozrla naokoli.

Kaj naj napravi? Trg je prazen. Nihče nič ne kupi. Od vreče pa ne

more nikamor. Niti za gostilno ne ve, kjer so Lukarji shranjevali luk. Sicer pa, kako naj spravi tja svojo vrečo? Da, ves trud je bil zaman! Živela je v pomanjkanju in bedi in tako bo ostalo za vselej. Naj se še tako trudi in muči, nič ne pomaga!

Tedaj je opazila, da gre naravnost proti njej visok človek: policaj, kakor ji je zjutraj povedala Roza. Drhte ga je pričakala.

»Kaj je s teboj?« je vprašal stražnik.

»Luk prodajam,« je Lizika odvrnila plaho.

»To vidim sam. Kje imaš mater, kje spiš?«

Lizika je razložila, kako je z njo. Stražnik ji je povedal, kje je njihova gostilna, nazadnje pa ji je zagrozil:

»Glej, da te čez pol ure ne vidim več tu!«

Lizika je spet ostala sama.

Kmalu nato je prišel mimo mož z dvokolnico. Lizika ga je poprosila, da bi ji zapeljal vrečo v gostilno. Uvidela je, da je tako najbolje. Vrečo bi shranila, le nekaj vincev bi vzela in šla z njimi daleč v predmestje, tam bi jih mogoče prodala. Jutri zjutraj pa bi se vrnila na vse zgodaj na trg. Toda mož je zamahnil z roko in dejal, da mu je preveč s poti.

Kaj sedaj?

Čez čas pa ji je prišlo na misel, da bi šla z venci v trgovino, ki so obkroževale trg. Na ta način bi lahko ves čas pazila na vrečo. Naložila si je vincev, da je komaj nesla, ter odšla, ozirajoč se na vrečo, proti obrobni hišam.

Stopila je v trgovino, polno najrazličnejšega blaga.

»Beži, beži s svojo čebulo, da nam ne zasmradiš trgovine«, je zaklical nekdo in jo potisnil na ulico.

Nato je stopila v svetlo dvorano, kjer so stali ob stenah visoki preddalniki z najrazličnejšimi stekleničicami in kjer je čudovito vonjalo. Kmalu nato je stala v ozkem prostoru, kjer so sedeli pred velikimi ogledali belo ogrnjeni gospodje, ki so jih moške v belih haljah brili in strigli, potem je prišla v trafiko, gostilno, spet v trgovino, pisarno in zopet v trgovino. Medtem pa je ves čas pazila na svojo vrečo, ki je stala sredi trga. Vse obrobne hiše je obhodila, a prodala je komaj tri vence in dobila pet dinarjev. Vrnila se je utrujena in lačna. Sedla je na vrečo in hlastno pojedla kos črnega kruha in glavo čebule. Z grozo je opazovala, kako se njena senca daljša in daljša. Že je segala do najbližjih trgovin.

Kaj naj stori?

V tem velikem mestu ni niti človeka, ki bi ji pomagal. O, kako vse drugače si ga je predstavljala!

Tedaj se je odnekod oglasila harmonika in vesela pesem.

Lizika je dvignila glavo. Po trgu je prihajala velika gruča veselih fantov. Najbrž gredo k vojakom, ker imajo kovčege, je pomislila Lizika in vstala. Ko so prišli bliže, pa je pograbila venec in ga pomolala najbližjemu:

»Kupite luka! Luka!«

Fant je sprva zamahnil z roko in že stopil mimo, a nenadoma se je okrenil k fantom in vzkliknil:

»Fantje, kupimo si za špas vsak enega!«

»Pa dajmo!« so vzkliknili nekateri in se ustavili ter v hipu obkrolili Liziko.

»Po čem?« je vprašal eden izmed njih in pograbil venec.

»Dva dinarja,« je dejala in vsa vzdrhtela.

»Fantje, po dva dinarja. Kupimo si jih. Nate, fantje, ti, mala lukarica, pa kar nastavi predpasnik!«

V Lizikin predpasnik je deževalo dinarjev, iz vreče pa je romal venec za vencem. Čez čas pa so fantje z venci luka okoli vratu odšli in glasno vzklikali po trgu:

»Poglejte nas, Lukarje! Živel luk!«

Lizika je gledala kakor v sanjah za njimi. Čez dolgo se je šele ovedla in preštela vence v vreči. Bilo jih je še osem. Vesela je sedla na vrečo in počasi preštevala denar. Šele po večkratnem štetju je ugotovila, da je stržila tri in petdeset dinarjev. In še onih osem od prej. O, to je bil denar! Toliko ga še ni imela. Sedaj pa ni bila nič več trudna in lačna; vedro je pograbila vrečo in si jo vrgla na ramena ter poiskala gostilno, kjer je legla v hlev z drugimi Lukaricami na slamo in kmalu zaspala.

Drugo jutro je bila prva na trgu. Kričala je in ponujala, da jo je vsakdo moral slišati. Še preden je odzvonilo poldan, je prodala zadnji venec in spravila v robec dva najst dinarjev, za en dinar si je kupila kruha, za dva pa sesticam in bratcema žemelj.

Kar smejalo se ji je, ko je odhajala iz mesta. Šele daleč sredi gozdov, ko so jo začele boleti noge,

se je željno ozirala po mimohitečih vozovih. Slednjič je vselej obstala, ko se je kateri približal. A nobeden se ni ustavil. Ko pa je vzela iz roba dva dinarja in jih pokazala prvemu vozniku, je ta ustavil voz in jo zapeljal do Ptuja. Od tod pa je šla spet poldrugo uro peš. V mraku je prispela domov. Čeprav je bila utrujena in so jo bolele noge, vendar se je ves čas smehljala: O, sedaj pa si bo kupila knjige in

zvezke, čitala, pisala in risala bo, kolikor bo hotela!

Res, Lizika ima sedaj knjige in zvezke. Uči se še bolje kot nekdanj. Zadnjič je opisala svojo prvo pot z lukom v svet. Učitelj jo je pohvalil in prečital njen spis vsemu razredu. Otroci so se čudili in poslušali z odprtimi usti, Lizika pa je delala načrte, kdaj in kako bo šla z drugo vrečo, da si bo lahko kupila še čevlje za zimo.

Spuščanje zmajev

Sedanji jesenski čas je za to zanimivo in poučno igro najbolj pripraven! Kako si napravite zmaja, kako ga poslikate in opremite z vsemi potrebnimi pritliklinami, da se bo dvignil visoko v zrak, smo opisali že v »Zvončku« l. 1930/31 na str. 4. Poglejte si ta članek, dobili boste vsa potrebna navodila in pojasnila!

Spuščanje zmajev je že prastara igra in ima svojo dolgo in staro zgodovino. V vseh časih in povsod na svetu je zmaj bil, je in bo ostal vedno največje veselje otrok, pa tudi odraslih. Nastal je skoraj gotovo na Kitajskem, kjer je že, odkar poznajo pisane vire, priljubljena mladinska igrača. Tudi na malajskih otokih v Tihem morju so že spuščali domačini zmaje v zračne višave takrat, ko so prispele prve ladje evropskih raziskovalcev in učenjakov med njihovo otočje. Stari rimski pisatelj pripoveduje, da je bil učenjak Arhitas iz Torenta, Platonov sodobnik, prvi, ki je napravil zmaja. Veliko začudenje in zanimanje je vzbudil pri svojih rojaki, ko je spustil prvič v zrak čudno prikazen na nevidni vrvc. Njegov zmaj je imel obliko deltoida (pravokotnika s poševnimi stranicami) z dvema v obliki križa pritrjenima palicama, prevlečen pa je bil z belim platnom. Prava domovina zmaja je, kakor smo že omenili, Kitajska, ki je tudi ob enem dežela, kjer je igra z zmaji najbolj razširjena. Tam so poznali zmaje že v 5. stoletju pred Kristom.

Najprej so jih gotovo rabili v vojni za signalne svrhe. Proti koncu 17. stoletja smo jih pa dobili od njih v Evropo, kjer smo že popolnoma pozabili na poskuse, ki jih je svoj čas delal z zmaji že omenjeni učenjak Arhitas iz Torenta. Na Kitajskem je bil zmaj vedno priljubljen, zato tudi dosežejo zmaji v tej deželi največjo dovršenost v izdelavi.

Ob izvestnih praznikih plavajo na Kitajskem po zraku celi roji vsakovrstnih zmajev, pisanih in enobarvnih. Največji teh praznikov je praznik »visokega poleta«, ki ga praznujejo deveti dan devetega meseca v letu. Na gričih v okolici mesta Fučova se zbere na ta praznik zmajev na tisoče in tisoče ljudi, ki ali spuščajo zmaje v zrak ali pa samo občudujejo čudovito lepe prizore v zraku. Kitajci znajo izdelovati zmaje na mojsterski način, so pa tudi izredno spretni mojstri v tehniki zmajev, v spuščanju in vodstvu teh ogromnih papirnatih ptičev. Že od najstarejših časov jim dajejo najrazličnejše simbolične oblike, ki so v tesni zvezi z njihovimi preprostimi, toda lepimi pravljicami in verskimi pripovedkami. Slavni in dobrodelni bogovi ali pravljični junaki, bajeslovna bitja, lepe žene in mogočni čarovniki pošastnih obrazov so običajno podobe teh papirnatih zmajev, katerim pripisujejo dober ali slab pomen. Zabe, kače, ribe, zmaji, blesteče muhe, metulji, netopirji, ogromne stonoge — vse te in take živali in mrčes vidimo v pisanem svetu zmajev. Posebno so priljubljeni na Kitajskem zmaji z godbo, ki imajo bambusovo ogrodje speto s svilenimi nitmi,